

Чурапчыга күн тахсар!

САҢА ОЛОХ

12+

375
ЧУРАПЧА
1648-2023

Чурапчы улуунун хаһыата

Ыам ыйын 19 күнэ, 2023 сыл, бээтинсэ

№ 19 (11896)

стр. 2

стр. 3

стр. 7

ИСПИСЭДИИС ТЫРЫБЫНАТА

Ийэ айылбабытын харыстыабын!

ТИЭРГЭН

Дьячковскайдар:
Бинигини успуорт холбообута

КЭРЭ ЗЙГЭТИГЭР

Сууралдьыма хатыламмат
үлэлэрин үйэтитэллэр

ТЭТТИК СОНУННАР

Ленин аатынан уулусса өрөмүөнэ түмүктэннэ

«Куттала суох уонна хаачыстыбылаах суоллар» национальнай бырайыак чэрчитинэн «Халыма» федеральнай айан суола өрөмүөнүнэн, Чурапчыга дьэри аспаал суол тигилдэ. Оттоп Саха сирин суолларын пуондатын кытта собулунан чэрчитинэн быйыл улуус киинигэр Ленин уулуссатын өрөмүөнэ түмүктэннэ. Ол туһунан Ил Дархан Айсен Николаев «Прямой разговор» бэриин кэмигэр иһитиннэрдэ.

«Национальнай бырайыактарынан суолу туура уонна чөлүгэр түһөрүнүгэ үп-харчы көрүлүр. Өрөспүүбүлүккэ «Халыма» айан суолугар аспаал уурууга салҕанар. Сотору кэминэн Чурапчыттан салгыы эмиз баар буолуоҕа. Суол оҥоһуллан билигин өттүбүстөр оройуоннар нэһи ардыларынан сырыыларга саҕаланна, ол иһин «Чурапчы-Аллараа Бэстээх-Чурапчы» хайысханан. Улуус баһылыга уонна бырайыактааһытаа чилиэһинэрэ эппиттэринэн, бастаах пассажирдар өттүбүһүнэн айаны үчүгэйдик сыаналаабыттар», — диир Айсен Сергеевич бэлиэтээтэ.

Маһыаха Ил Дархан Чурапчы улуунун киинигэр суол өрөмүөнүн бөтүрүөһа турарын бэлиэтээтэ. Билигин манна Ленин уулуссата өрөмүөнүнэр. Бу үлэҕэ 50 мөл. солк. көрүлүбүт.

Чурапчыга «Сэрэниг – оҕолор!» сэрэтэр тэрээһин саҕаланна

Ыам ыйын 15 күнүттэн бэс ыйын 15 күнүгэр дьэри өрөспүүбүлүккэ иһин «Сэрэниг – оҕолор!» сэрэтэр тэрээһин бастаах түһүмэҕэ саҕаланна.

Ол туһунан СӨ Суолга-ниис куттал суох буолуутун хаачыһар судаарыстыбаннай иһиспэһинигэр Чурапчытаагы отдела иһитиннэрдэ.

Тэрээһин сүрүн сыалынан – сокуоннай саастарын туола иһик оҕолор суолга, тырааныспарга оҕолонууларыттан сэрэтэр уонна куттал суох буолуутун хаачыһар үлэни күүһүрдүү буолар.

Сааскы-сайынны кэминэргэ бэлэһиниэттэх, матасыыкыллаах оҕолор, суоппардар уонна пассажирдар, скутердаах дьон, о.д.а. суол, тырааныспар баһылаанырыгар түбэһиниэрэ элбигэр.

Иһинэн сибээстээн, оҕолортон, хас биирдэни тырааныспар ыһтар дьонтон саҕалаан, бука бары суолга, тырааныспарга болҕомтолоох уонна сэрэхтээх буоларгыт эрэйиллэр.

Дьэз кэргэн декадата ыһыттыла турар

Улууспутугар декада чэрчитинэн араас өрүттээх дьаһаллар ыһааннанан ыһыттыллар. Судаарыстыба өттүттэн дьэз кэргэн өйөөһүнүгэ, сайыһнарыыга уонна бөдөрөгөүгэ улахан болҕомто ууруллар. Ол курдук, ыал буолбут дьон чэччэтиннээх ипотеканы, оҕо төрөөтөгүнү тус сыаллаах иһэ (дьэз кэргэн) хапытаалын туһунан кыахтаахтар, элбэх оҕолоох ыалларга уонна кыра дохуоттаах дьэз кэргэттэргэ өйбүт оҥоһуллар. 2022 сылтан аан бастаан көрүлүбүт санта социальнай төлөбүрдэр киһириилэр.

Иһинэн сэрэ дьэз кэргэттэргэ өрөспүүбүлүккэ эбии социальнай өйбүтү оҥорор. Ол курдук, Саха сирин олохтоохторугар «Дьэз кэргэн» өрөспүүбүлүккэтээби иһэ хапытаала, «Үйэ оҕолоро» тус сыаллаах хапытаал бэрииллэлэр, элбэх оҕолоох ыалларга кэмин өйбүт оҥоһуллар.

Бэригэ олоруу «Кыһыл көмүс» сааһыгар тигийбит дьонун-маанын ыалларбынан киһи туттабыт, холобур өлөһүбүт.

*Тоһуттар тымныыбыт уҕараан,
Тон буору тобулан тахсангын,
Сандал саас илдьитэ эн буолан,
Тылабын халдьаайы аайытын...*

Анна Захарова хаартыскага түһэриитэ

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Ыам ыйын 19 күнэ БЭЭТИНСЭ	Ыам ыйын 20 күнэ СУБУОТА	Ыам ыйын 21 күнэ БАСКЫННАННА	Ыам ыйын 22 күнэ БЭНИДИЭННИК	Ыам ыйын 23 күнэ ОПТУОРУНЬУК	Ыам ыйын 24 күнэ СЭРЭДЭ	Ыам ыйын 25 күнэ ЧЭППИЭР
13° 2°	11° 2°	8° -2°	9° 0°	12° 1°	13° 2°	16° 4°

ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ

Айсен Николаев
үлэтин сүрүн түгэnnэрэ

Ылам ылын 10 күнү. Саха сири
балылыга ылам ылын 10 күнүтэр ыксал-
лаах балылыны-майгыны сэрэтэр уонна
баһарынай куттал суох буолуутун хаа-
чыйар хамыһыһа муньабын ытта.
Ууга барбыт нэһилиэтиннэлээх пууннар
сылаалы бүөрүн сезонун уһатарга со-
рудахтаага. «Оттук сезонун уһатыаха,
дьон дьыттын куурадуоһаах. Хоромну-
ну аарыага хамыһыһа үлэтин түргэ-
ник сабалыахтаах. Уу кэлэрин сылдыар
улуустарыгар сэрэтэр, бэлэмнээр үлэтин
тэтимээх собуутук ытыааха. Сүрүөт,
дьон олоһор уонна доруобуһулар куттал
суһаабытын уонна хоромнуу кээмэйин
«ҕаттар туһугар хамсаһахтаахпыт», —
диги Ил Дархан тоһоолоон бэлэтээтэ.

Хас сүл ахсын жүргөтү суураалын алдынаар суоллары өрөмүөннөзүнүгүз тусла соругу туруорда. Суолга алдыамкыт эрз сирн өрөмүөннөзбөккө, төрдүттүн дьаһаллар ылыллыахтарын – ууну аһарар турбаллары элбэтүн, кыра муоесталары тутуу наадыын эттэ. Итинн сэрэз Ил Дархан кыра өрүстэр сүһнүүлэрин ыраастыыр соругу туруорда.

Айсен Николаев оромгоонго наалдылар күргэлэри, атын да эбийнхэгээр испийнхэгээрин сагардарга эттэ. Ол ийнхэр Гөрнай улуунун Өрт сэлэгиньэтин даамбата, Таатта улуунун Кылы сэлэгиньэтинхэр уонна Чурапчы улуунун Чурапчытыгар баар пидротехническэй тутуулар бааллар. Оромчуу үлэтнэсэр бырабылталыстыба пюндштэптан 6 мол. солк. көрдүүнүг.

Ыйам ийһын 10 күнгэ. Айсең Пинак-
ев «Биир ньыгыл Арассыйа» баартыйа
эргэһининээһи сыйаатын эскиртээрин
быһыһтынан ым ийһын 22-28 күннэри-
гэр ыһтыллар баартыйаҕа барыллаан ку-
оластааһыҥҥа бэлэмнүүнн попурусуһун
кордо. Кини сүүрүн болжомтоһу улуустар-
га ыстааптары үлэлэтһиңгэ уурда, өлөхтөөх
салаалар эскиртээрдэригэр бари хайыс-
халарынан элэһтэһиңгэһтэри аҥаһаан,
ыстааптар структураларын тэрибэлэри-
гэр соруудаһтаа. Маны сэргэ баартыйа
бырайыактарыгар үлэни күүһүрдэргэ,
баартыйаны өйөөччү аҕсаһын элбэтэргэ
соруйда. «Тэриһтэри кытта үлэ кэлим-
ник бариаһтаах. Актыбыһаһи граждана-
ры болжомтоһо ыһаһа, киһиһэр урукку
оттүгэр кириһтиһаһиһ да буоллуһнар.
Киһиһэр кириһтиһаһэрэ сүүһиһэһ сир-
эрдэһ буолаһаһи, итэһиһи-быһаһаһи ый-
аһаһа өлөһүт таһыһын туһаһаһа тоһо-
осторо буолаһаһаһа. — дигиһ быһаһаһа.

blast within 11 years.

Өлүгнэ эблэн туруур муоста Дьокүөскэй маастар-былаанын олоххо киллэрэн сүрүн бырайыактарыттан биһирдэстэрэ, «Биһиги бу боппуруоска балачча өр кэпэстэн килиһбит. Бу судургутук быһаарылыа охсубутын өйдүүххэ наада, маанык уустук инженернэй тутуу аан дойдуга суох. Былдан турай, бу ураты суолталаах эбийиэги арылбак уонча миһиард суумада туһааккын. Бырайыак дойду салалтатын уонна Бэрэсидьиэннн таһымыгар хаста да дьүүлэллэһинэ тахсыбыта. Бу бырайыагы Арасыйыа бастың испислиһистэрэ өнөр-буттара, Росатомдор экспертнэй эблүтэ хаста да кэлэ сырытта. Оноһулубут быһаарылылар техникескэй өттүлүн собулуһун ылыһылар. Биһигин биһиги Главгосэкспертизада салгыы ыһтар гына, бүтэһиктээх ситэринттин өнөрдүбүт. Салгыы сүрүн боппуруоһунан үбүлээһин буолар. Муоста бырайыагынан маастар-былаантара киллэрэммит, тутуу түгэстэн тэттиһинэн барыа дэһи элбэһитэ, — дигэтэ Абсөн Николлаев.

Мангас Орошлын муоста тугуутугар федеральтай үн сорьто номнуу уурул-дубутун эттэ. «Сүрүн бонпуурис ханнык болдоххо уонга хаһан олоххо киирэрнэгэр сытар. Бырайыак быһаарылаларын барытын өйдүүргэ болзонтонни нааддалаах», — дигтэ Орошани.

Ыйааг ыйааг 12 күнэ. Максим Орешкин, Айсеен Нинаэлаев уонна Алексей Чекунов ХИФУ устудьуоннарын ыкта көрүстүлэр. Корсунуу кэмигэр Максим Орешкин регионга туох сыаллаах кэлбитин түсэйттэ. «Манна Саха сиригэр ПТ-биннэһэ, эдэр хампаанньалар күнү ырыыанакка тахсалларыгар кыах үрдээн иһэр. Суларастыба олох хааныстыбата тупсарыгар уонна сайдарыгар кыах олохтуур бэлэниитини ыйгыахтаах», — дигэн Максим Орешкин эттэ.

Устудуучинар Ойуонг муостатын туутуун, таваары тас дойдута таваарыныг геополитическай батааһынна тургуту, туризм сайдытыг, дойду технологическай сунерениитын туһунан ыйыттылар. Максим Орешкин Саха сирингэр беспилотниктары оңоруу саралааһына баарын бэлэттээн эттэ. «Саха сирэ бу хайысханы сайыннарыыга пилотнай регион буолуон соп. Саха сирингэр беспилотниктары туһаныы кыаба үрдүк, манна испэсэлинтэри ыорэтэллэр». — дигэтэ киин.

Афанасий НОБВ.

ИСПИСЭЛИИС ТЫРЫБЫНАТА

Сахабыт сиригэр самаан сайыммыт эргийэн, киһи таһырдыаттан киирбэт үтүө кэмнэрэ үүннүлэр. Ону кытта тэҥнэ, ойуурга баһаар турар куттала улаатар. Биһиги улууспут ойуур баһаарыгар төһө бэлэмнээбий? Баһаартан сэрэхтээх буолууга туох үлэ-хамнас ытылынна? Бу барыбытын долгутар боппуруостарга ойуур хаһаайыстыбатын Чурапчытаабы филиалын салайааччыга Василий Степанов эрдээксийэбигигэр кэлэн хоруйдаата.

Ийэ айылҕабытын харыстыабын!

Чурагчмы улууһун урлунэн билигин көрөр-хараһар ойуурбут лундатын нэһэ 1 мал. 62 тыһ. 366 гектарга тэһиһэр. Быһыл ыам ыйын 16 күнүгүн Саха Ороспүүбүлүкэтин Айылҕа харыстабылыгар министрнэриһтибэтин бирикээһинэн, Саха сиринэр ойуур баһаарыттан сэргэһээх буолуу сезону сагалана.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбата кулун тутар 10 күнүгэр «2023 сылга Саха Өрөспүүбүлүкэтин территориятыгар ойууру баһаартан харыстааһын туһунан» 92 №-дөөх уураады таһаарбыта. Итиннэ олохуран, улууспут баһылыга Степан Саргыдаев 2023 сыл, кулун тутар 13 күнүгэр тустаах дьаһалы таһаарбыта. Ону тэнэ, 2023 сылга улууспутугар ойуур баһаарын умуруорууга былаан ыгоруллан, министэриктибэни, улуус дьаһалтатынан бияргэммитэ. Итиннэ ойуур баһаара тулар түбүктэтигэр кимнээх төһө тигиниһэсэн, кинини, туттар тэриин, о. д. а. бүтэһиниллэрэ, туск дьаһалыны ыгоруоллоро былаан-наан тулар.

Кулун тутар ыйга улууспутугар ыксалдаах быһыыны-майгыны туоратар уонна баһартан сэрэхтэх буолууну хаачыыар хамыыһыа кэлэн хамаансалан-штабынан үөрэх ыйгыта. Үөрэх түмүтүнөн бэлэмнэхтэр дигэн сыналдаабытара.

Улусусту дьаһалтатыгар, улустаабы олус хаһааһыстыбатыгар суһал ыстааптар тэрийиһинтэрэ. «Месакресурс» тэрийтэ Чурапчытаабы филиала 17 үөһүлүк баһылыктарын кытта собулэһ туһористэ. Бу тэрийтэ сүрүү үлэтинэ — олус баһаара турдаһына, умурхорун уонна баһаар тур-

батын тухуугар сэрэтэр үзлэри ынтыг бу-
олар. Барыга 26 үлэһиттээх, 7 тухууһун-
лээх. Билырын сана «Агромах ТП-90»
гусеничный тыраахтар, ТМ-10 буудалар
элбигээрэ.

"Якутлесресурс" тэрийтэ Чурапчытаа-
бы филинала баһаары умуруорууга тоһо бэ-
лэмтээбэн бэрэбэриктээбиннит. Баһаары
утары үлээлээһинтэ бэлэмнэр дин түмүк
оһоһуллубта.

Биднийг тэрийтэбт нийгэм диспетчер үлэлтнэр, кини сүрүн соругунаан дьонгон, самолеттан баһаар турбутун туһунаан ийитингэрини киирдэбинэ, «Лесэкүтресурс» тэрийтэбэ биллэрини, ИСДМ (Ойуур баһаарын тэлийчигиттэн маньыр, ийитингэрэр систиомэ) нөгүө мониторингт үлэлтин ытыы буолар. Баһаар турбутун көрдөххүтүнэ, диспетчербитилэр 41-594, эбэтэр ЕДДС-ка 41-660 нүөмэргэ эрийэн биллэриэххитин сол.

Бийнги эрхээр тэрийтэбигийнээ «Авиалесохрана» Тааттаның фиғинала булар. Барыта 31 үлэиттээхтэр, икки парусиот, икки десантай группалаахтар. Тааттаны уолна бийнги улууспутун көрөр. Ой-уурга баһаар турар куттала үрдээтэбинэ, самолетунан көрийэ сылдыан кэтээн көрөлдө.

Бэйгэл, «Авиалесохрана» тэрлштэ күнү-
дэблэ ютээн көрөрүнэн, бэс үйыгар уонна
от үйыгар кууһас, ойуурга баһаар уота ту-
руон сөн дигэн билгээрэр. Онон кыра оҕо-
лортон садалаан, бары сэрэхтээх буолуо-
кун. Ийэ айылҕабытын харыстыабын!

Людмила ГОРОХОВА.

УЛУУСКА – БУ КҮННЭРГЭ

Оя курдук, ыччаттар Чувашчи
эришлелерге ыччат кинини аһарга
турдорсаллар. Сага кини тыва си-
рин ыччатын түмөр, сайкинарар
сыллаах тэриллелер. Бу быра-
һыак туһунан эбевт бэрессе-
дэтэл Анастасия Сергеева би-
лиинилелер:

- Ыйчат сайдым тэтимин кытта тэпкэ хардылылыыларыгар, креативнайдык толкуйдууларыгар, идрииклэрини олоххо кылэ-

рэлэлтгэр үөрэтэр усулуобуйагы
тэрийн булар.

«Творчество - инновация - предпринимательство» сэдлэмэж киши үлэтэ биеэ хаймаханан арахсан ыттылынаа: ычгат бэлэнтхэстэн саймингарар отгол киирбэ, психологтар, волонтердар үлэлхэртэ уонна СММ нэпэкэллээ, бырайыактар мөндөкөр мүнөстэлэрэ баар буолуоха.

Араас хабааннаах тэрэгний-

Ыччат киинин туруорсаллар

Аспыг ыйга бүтүн Арасыыйатаабы «Росмолодежь» грант куонкуруһугар сайаапканы тутуу түмүктэммитэ. Манна Чурапчы улуунун ыччатын сэбиэтэ бырайыак суруйан ыыппыта. Бу бырайыагы ыччаттар улуус баһылыгар Степан Саргыдаевка уонна нэһилиэк баһылыгар Владимир Сивцевка көмүскөтүлэр.

нэртн ынгатарбытыгар анзаан биир улахан хоһу трансформер оҕоро-ру толкуйдан бырыһаакытыгар көтөрүһүбүт. Ол эбэтэр, минбил-лэр коммунар буюулуохтара, оҕоһо сааһаны ховороннуг да, көпсөтэр да сир курдук туһааш кыах үөскүүр.

Бу нийгэр цифровой худуоһунуудтар арт-галереяара туруожа. Ону таһиын «Бэйлэг онгор» мастарьскыи үлэһигэ. Манна оскуола оһотуттан сабалаан ычат дьон бэйэ киинигэр оноруктары онгортон таһарыахтарын сөп буолуожа. Атыннык эгтэххэ, ычат киинигэр жэлэ, толкуйдаан, ону алаххо килсэрэн, үчүгэй китэбин онгортон таһаран, тардатарга, кизгэ эйгэс таһсарга хоһоннон көрүөхтэрэ. Онуоха бийиги, киин үлэһиттэрэ, сүбэлээхити, методический комитэру оноргоһопт. Бырайыактары, бородуукталарын тардатыта, таһарыта.

комелюбүт. Маны сэргэ сага садалааһыаннары ойуур судаарыстыбаннай, өрөспүүбүлүкэтээри бырагыраамалар үлэлэрин биллэривэрэспүт.

Ону тахьнаа олорон эрэ сылаас кофе, чай нһэ-нһэ уопуттарың, санааларың атастаһалларың, идэйдэлэрин ырытһалларыңгар аһаан байһалдаах кофе баар буюуон бадарэбьт, аныгыны усууубууага кэлэн холутук олорон үөрэнһэтэрин, үлэнһэтэрин сеп.

Бишгийн үнчэт мустар, сүб-
лээр анал сирэ суох да буоллар,
быһылты сылтаах үлэхит былы-
рынныгы көрдөрүүттөн үчүгэй,
ситэһааһаах. Иивикитин бу үнчэт
клинэ олукхо кинилэбинэ, үлэхит
өссө күүһүрүүбэ дин саныыбыт
уонна үнчэт өссө түмсүүлээх буо-
лаларыгар элээрбит.

Бэлдэгдсэн эдгээр салбарыг бэл-

Ийлыгы былаанын ырыгтыныга стратегическай сессия тэриилибитэ. Дьаһал кыттыылаахтара ыччат үлэтин сайдыытыгар тус эппиэрин үлэстэбиллэрэ. Ол түмүгүн ыччат киинин тэриийи ыччат сөбүтүн сайдыытын бырагырааматыгар киирбит. Мань олоххо киһилэрэргэ улус ыччатын кытта үлэбэ сүрүнүүр исписэлиийи Александра Хомулу кытта кууска үлэһэллэрэ.

Баһылыктар бырайыагы истен
бэйирэстиптэр, утары көмөлөһөр-
го, өлүүгө бэлэмнэрин бил-
лэрдиһэр. Бастатан туран, дыг
аныгарга сөбүлэстиптэр.

Коштоош ыччакка бүтүн Арасыылатаны траннарга кыттан, кылаан, төрөөбүт дойдутарын сайыннара тураларыгар баарабыт.

Марфа ПЕТРОВА.

ТИЭРГЭН

Дьуэ кэргэнгэ аналлаах балаһа

хандьыдаата буолар. Оттон Егор - Дьоккуускайга «Модун» успуорт комплексыгар хансабайга истис-сэлине. Убайын курдук тустуунан дьарыктанан, Арасыйга успуордун маастара буолар.

Бу тустуук сислэрбин алта сыл устата дьарыктарыгар, күрэхтэһиллэрингэр арыллан сылдьыспытым. Иппэ тыһы 20-чэ куораты, Саха сирин улуустарын барытын жүрөгү көрбүтүм, Белоруссияга тийэ сылдьыбытым.

- **Чурапчы киһигэр олохсуй-буккут ыраатта дуо?**

- Биһиги Чурапчыга дьы-уот туттан олорубутут ыраатта. Аан бастаан, ыал буолан баран, кэргэним үөрэбинэн Кэбээйи оройуонугар аманан, оно биир сыл олорубутут. Оттон мин үрдүк үөрэби бүтэрбитим кэниптэн, Амма оройуонугар үс сыл үлээ-бинипт. Ол кэниптэн Чурапчыга олохсуйардым оҕостубутут. Урут саха ыалын сиринэн, оло-лорбутун сибигэй аһынан аһа-таары, суолу-сыгы итэргэбит.

- **Саха киһигэ хайдах буолуохтаах дуо?**

- Керсүү, сэмэй, барыны бары сатыыр, ээр көлүөнэҕэ холобур буолар, чөл олоху тутуһар, успуордунан дьарыктанар, билиитин чингэтэр, үөрэххэ тардыһар, туһалыыр эйгэтин, айылҕаны харыстыыр буолуохтаах.

Оҕолор төрөнүттэрин ыал буолбуттара 50 сылларын эбэрэллэллэр:

- **Күн сирин көрдөрбүт, бубайдыан уластаттарбын күндү дьыһууһун Галина Николаевна уонна Николай Романович Дьячковскайдары мэл булан олохсуйт суохтун бигэ хардыһабын-кыт 50 сылын тыматчы туһу-тунан, итинтэ-истинтэ эбэр-дэлэбит!**

Илээх дьы кэргэн буолан успуорду өрө тутан, чөл олоху тутуһан, сарын-сарыныттан өйөһөн, биһиги утуһа-кэргэс үөрэнникит иһин муһура суох махтанабыт. Үлээ-халлаһа, сатайар дуоһунаһа, уопастыба, норуот иһигэр утуу суобастаһа буоларга кырабыттан иһэн кэлэбит. Кыраттан кыһтар-бан буолуу, аһаһах санааны, сылы туһуорунарга уонна ситиһэргэ үөрэнникит ааһуу-гар саамай сүткөн суаталаһа дьин биллэһит, махтанабыт. Иһикитин даһаны суаһуу-гар сирдэ, сырдаһа, сүбэлэ сыл-дьарыһыгар. Чэһин доруо-байы, илээх буолуу, үөрүү-көтүү бэҕарабыт. Сиртэн халлаһа тийэ сүгүрүбүт, таппыбыт!

Кэлээтэ Марфа ПЕТРОВА.

Ыам ыйын 15 күнүгэр Аан дойдутааҕы Дьы кэргэн күнэ бэлэттэнэр. Бу сырдык бырааһынньыгынан Чурапчы улуусугар үгэскэ кубулуй-бут Дьы кэргэн декадата ыытылла турар. Ол чэрчи-тинэн бу нүмэрбитигэр «Тиэргэн» балаһаны таһа-рабыт. Бүгүнгү дьоруойдар-бытынан сахалыы куттаах, чөл олоху өрө тутар Чурапчы нэһилиэгэр ытыктанар ыал Галина Николаевна уонна Николай Романович Дьячковскайдар буолаллар. Киһилэр алаһа дьыни тэ-ринэн, эйэ-дэмнээхтик оло-рон, ыам ыйын 5 күнүгэр «Кыһыл көмүс сыбаайбаларын» бэлэттэ-тилэр.

ДЬЯЧКОВСКАЙДАР: Биһигини успуорт холбообута

Николай уонна Галина успуорт көмүтүн билсінн, харахтарынан хайбаспыттар, сүрэхтэринэн сөбүлөспүттэр. Ол туһунан дьы кэргэн ама-рах аҕата сһэргээтэ:

- Галинанын иккэн хайы-һарга дьарыктана сылдьан бил-сибиһит. Оччолорго оскуола оҕолоро этибит. Оттон ыла араас таһымнаах күрэхтэһиллэргэ Гали-на - Кытаанах, мин Сылга нэһи-лэһин ааттарын көмүскөн, кыт-тарбыт. Сылга нэһилиэгэр 1973 сыллаахха ыал буолбупут. Ити сыл улахан кыһыт Лена күн сир-ин көрөн, ийэ, аҕа буолар дьолун билбипт. Ийэтин аһынан Гали-на дьин ааттамыт кыһыт 1975 сыллаахха төрөөбүт. Оттон икки сылынан уолбут Роман күн сирин көрбүтэ.

Оҕолорбутун таптаһынан угуттаан, дьон сиринэн итэн, бэйэбит холобурбутунан үлээ-такайан, үлэһит дьон оҕор-дубут. Номнуо бэйэлэрэ ыал, оҕо-уруу буолан, мааны 10 сизэн, 1 хос сизэн эйэбэс эбэтэ, эһэтэ буолабыт.

Олохум аргыһа Галина - ыалыы сытар Кытаанахтан төрүттэх. Кини Кытаанах орто оскуолатын 8-с кылааһын си-тиниллээхтик бүтэрэн, Дьоккус-кайдааҕы медицинскэй учили-щеҕа үөрэнэн, бизлэс-акушер идэтин баһылаабыта. Икки сыл үлээһэн баран, Пермь куоракка педагогическай үнүстүүт оскуола

Оҕоһум - ыһыбыт дьы-латыгар эппэтиннэстэхтик сыһыаннаһар, асчыт, оҕуручут бастыга, таһа үөрэннэ, хан-на да сырыттар, чугас дьонугар, оҕолорбуттар, сислэрбитигэр наар кэһилээх, мэхэ сыл аһыт төрөөбүт күммэр, Сага дьыл бырааһынньыгар хайаан да бэ-лэхтэх буолар. Саас, күн уһаата

да, арасааһа арааһын оҕордо-ор. Дьыбит иһин кыһытты сибэ-китэринэн толорор. Сайын, күһүн дьы кэргэнинэн сир аһы-һытын сөбүлүүбүт.

Бэйэм тустуунан кэлээтэххэ, Сылга 10-с кылааһы бүтэрэн баран, аармыйаҕа сулуспалаа-бытым. Кэлэн баран, аан бастаан, Дьоккускайдааҕы таа хаһаайыс-тыбатын техникумугар үөрэм-тин. Оттон идэбин кэһитэн, Ус-сурийскай куоракка үрдүк үөрэ-би кэтэхтэн үөрөнөн бүтэрбитим.

Чурапчытааҕы ойуур хаһа-айыһыбатыгар маастарынан, ин-жениринэн, салгы кылаабынай лесничийинэн 33 сыл устата үлэ-лээн, бочуоттаах сыһыаннаһа тахсыбытым. Ойуур харыста-былыгар эһикэ суох сулуспам иһин үс бэллээхпин, улуус бо-чуотунай грамоталарынан наҕа-раадаламмытым.

Кэргэмминэн успуорду, чөл олоху өрө тутубут. Арыгы, табах сыстыбатах дьыно буолабыт. Эдэр сааспар хайыһарынан дьарыкта-нан, биатлонга оҕолорго ыһыт-лар кыһытты ыспартакыйадаҕа чөмүһүнүү сылдьыбытым. Ону таһынан атах ооннууту-нан, валейболунан сөбүлээн дьа-рыктанарым. Галина - бастахы разрядтаах хайыһардыт, өрөстүүбүлүкүтэ «Урожай» уопастыба хас да төгүлээх чөмүһүнэ. Кини сүүрүүтүн сөбүлээн дьарыктамыта.

Бизнсийбэ тахсан баран, мин салгы үлээбүтүм. Ол онуугар уһанар буолбупут. Мас оҕоһукка, холобур, кыһыа, ха-мыһах оноруутугар Чурапчы улуусун норуотун маастара буола-бын. Тимиринэн эмэ уһанарбын сөбүлүүбүн. Холобур, көмүһү солбуһар мельхиорунан уонна алтан матырыйаалынан чаппа-раахха, сахалыы сонго сымэхтэри оноробун.

Маһы сэрэ бэтэрээнэр олонхо толоруулары дьарыгар сылдьабын. Бөлөһүнэн толоруу-га өрөстүүбүлүкүтэ Олонхо ыһыахтары кыттан, икки тогул анал ааһа тиксэбитим. Маһы таһынан «Уруйдан, улуу олонхоһут!» дьы күрэххэ анал аат итэриһибитэ. Уопсайынан, куонкуустарга үгүстүк мистэ-лэһичибит. Быйыл Оймокоһигэ ыһытлар Олонхо ыһыаһар барарга бэлэмнэ сылдьабыт. Бөлөхпүт аата - «Дьулурхан» дьы.

- **Таһынаннах киһи барыты-гар таһынаннах дьыһит. Эһи-гин өссө «Чэбдик» түмүүтэ сылдьарын көрөн-истэн билэ-бин. Хаһаагыттан ойбонго сөтүөлүүсү дуо?**

- Доруобуйабын тустууһунан, кыһын ойбонго сөтүөлөөбүтүм сүүрбэчэ сыл буолла. Галина-лыан иккэн тэһитэ, биир дой-дулаахпыт, Чурапчы аһырыт «моржата» Афанасий Дорофеев ньымаһынан, биир бастахынан дьарыктанан саҕалаабыт. Билигин кэргэним сөтүөлөөбүт. «Чэбдик» түмүү үлэтин туһунан тэлэбиксирэ эһиктик көрбүт буолуохтаахпыт. Дойду тыһыны полонутар Оймокоһигэ «Чу-рапчы моржалара» буолан, 60 кы-рааһы тыһына тымат үрэхтэ-рингэр сөтүөлээн кэлбипт. Киһи этин-сипин, доруобуйатын туру-гун бөдөрөгүтүгэр, чэһин-чэ-бдик буоларыгар туһалаах дьарык.

- **Николай Романович, Бо-чуоттаах донор быһыытынан эмэ билээһин...**

- РФ уонна Чурапчы улуусун Бочуоттаах донора буолабын. Чурапчыга эһэх хааны туттар-быт дьон - үһүбүт. Сэхэ группа хааннаах Николай Новгородов 280-ча дьитэрин, мин уонна Александр Попов 250-тан тахса дьитэрин туттарбыт. Мэхэ III-с группа буолан, үгэ сага төрөөбүт иһлэргэ куталлар.

- **Билигин биһигиэ түхү оҕоробунуу?**

- Билигин Мындааһы бөһүөлүгэр кустуу сылдьабын. Эр киһи буолан туран, булт сезона саҕалаһа да, айылҕа тахсабын.

- **Николай Романович, оҕо-лордун түхү үлэһиллэрий? Удьуорунуттан успуордунан дьарыктаннааччылар бааллар дуо?**

- Улахан кыһы Чурапчыга оло-рон, улахан эппэтиннэ эһэйэр Чурапчытааҕы бэтэринсиринэ на-чаалынныгынан үлэһит. Кыра кыһы хулуһуһуу идээтэ, Санкт Петербург куоракка үөрэм-итэ. Билигин индивидуальнай предприниматель, уруһуйга араас маастар-кылаастары ыһтар. Уол-бут Дьоккускайдааҕы РЭС-кэ буур маастарынан үлэһит. Уот дьыһыһыгар аһаан оҕуолбала-ры туруораллар.

Сизинсирбит номнуо улаатан, үс сизимит үлэһит дьон буолду-лар. Улахан сизэн Айарсизэн идэ-тинэн ИТ-программист. Павел ыал буолан, оҕолонон Дьинг бөһүөлүгэр олорон. Оскуолаҕа тириһэрдиһэр, тустууга Ара-сыйа успуордун маастарын

ИНТЕРВЬЮ

Быраас Ульяна Портнягина:
*үрдүк хаан баттааһыныттан
доруобуйабыт айгырыан сөп*

Бям бийн 17 күнүгэр аан дойдү үрдүнэ артериальной гипертонияны утары
 ыарыхуар күн бэлитэнэр. Бу күн сүрүн сыалынан нэһилиэнньэбэ сүрэх-тымыр
 ыарыхын туһунан сырдатты, хаан багтааһынын күннэтэ бэрэбизэкэлэнэр наа-
 далаабын, буортулаах дьаллыктан аккаастанан, сөгтөөхтүк аһыы, хамсана-имсэнэ
 сылдыар тобоостообун билиһиннэрип буолар.

Бүтүн аардагчыларбытыгар
СӨ Доруубуяа харыстабылын
министрлристинбэтин сүрүн апа-
татнай испиисэллэйэ – терапевт,
ХИФУ доцена, Өрөспүүбүлүкө-
тээн 2-с балыааа клиническэй
фармаколог быраааа Ульяна
Портнягиннааын интервюбутун
таһаарбын.

– Уулыя Семёновна, үтүө күнүгүн! Арассылыаҥа артериальный гипертониянан дыахтар уонна эр киһи 40%-на ыалдыар эбит. Бу ыарыы саамал кутталлааҥа дьон инсульт буоларын бары кэриэстэ билэбит. Огтоһон, дьэ, хаан баттааһына үрүүрүүн киһи хайдах билэрий?

- 140/90 мм рт.ст. кордорүүтгэн үрдүк буоллагына, бу киши хаанын багтаагына үрдүк дэнэр. Хаанын багтаагына наһаа өр маньык үрдүк сырытаагына, сүрэх уонна тымыр үлэтэ кэнилэн, спазмичан, мэйиниң, сүрэххэ уонна буюргэ сөттөөх аһылыга ситэ таайбэт.

Хаан батлаагыныг 3 нэвчлэнн бичээхрүүлнэ:

1-кы истизгөн (сыйнамаар) –
ХБ 140-159/ 90-99 мм дг ст

2-с илгизлэн (ортонхуор) – ХБ
160-179/100-109 мм гт эт

3-с истигэлэн (ыарахан) – 180/110 мм рт ст тэнгэр элэгтэр мандан үрдүү.

1-кы истизлээн сымалһар динбит да, тогторутун манһык дьон сөптөөх дробылыһыһаах дьонтон нусуллуур 2-4 тогул улахан. Онон 1-кы да, 2-с да истизлээн дьон сэрэхтээк буо-

даллара нзада. Бу ыарыы сыыйа-баайа биллэр. Ол иһин эрдэттэн көрдөрүөнү эмтэнэр ордук.

Сорох длон дэглэмийнхэ-
рын тахсыгта араас ырылтган
бухлуон сөг. Холобур, бүсдээрэ,
артериалара, эндокриннай уорган-
нара (быгчархай, надпочечник)
ырыйдгынга. Онон не дэлын
быхаартарын эмгээнэхтэринэ, да-
былганналарга сөбүгэр түэр.

Ньюрбиной систэмэ уонна сүрэх дабалтаныыны эмтэ таһаарыан соһ.

Кийн хайдах билэгн сөбүй дэвтэрт мунхун хаана ээлсэн сөл. Үнсүгэр төбөгн яалдыр, түргэн-кин сыйлаабын, өрө күүр, ылыр-бинсгидин сылдыр, кулабанык утуйар буолабын. Маньнык өр сырыттахха, сүрэжиг тулаабын-танан яалдыр, сүрэжиг түргэн-кин тэбэр, адылыг буолабын.

Отгон сорох ырылхатар төбөлөрө да ыалдыбакка, үчүгэйдик сылдымаахтарын сөп. Онон ырылханы бигэргэ кини бэйэтини кэтэнэи көрүүхтэх, хаанын бегтааһынын мээрэйдэи сылдымаахтаах, сотуру-сотуру бырааска көрдөрүүнүхтэх.

- Бу ыарыы көбүрүгэр түөх төрүүттөр баалларый?

- Саамай сүрүнэ – уһуо-
рунан бэрмэллэ. Ол ээс төрө-

дүүрэн байртай. Энэ үед түүн нүүтэрр дабыллангиллах буюу халхтарына, оюого хайлан да бэрлэлэр дин буюлбатах. Маны ташынан стрессе, уйулгада огустан, уйлуу, олорор үлэ, хамсамат буюлуу, табахтаанын, сыйна алаанын – бу барыта хаан багтаанына үрдүүрүгэр тюрдэр.

Эгшитим курдук, бу шарыг сүрэхээ, мэйингэ, бүөргэ уонна тыммырта охсор. Сүрэхээ охсуу-табына, мионара шифаркта тир-эрдэр. 189/105 мм рт ст үөлээ хаан баттааһына мэйингэ хаан туруу-тун үөскэтэр. Эмтэмээкээ өр сы-рыттааха, бүөр үлөтэ юһиллэн, кыайан үлэлээбэт буолар.

Хяаммыг батгаанын хайдах сонго мээрэлдэнхэтээхлтий?

- Хаан баттааһынаах дьон күннэтэ дьылзрингэр эбэтэр медүлэһинкэ баран мээрэйдэнэһинлэрэ наада. Кордоруулэрэ хас биһирдэн киниһэ араастах. Сорох түтүлүг “манан халааг” дигэн ааттанар кордоруу баар, ол эбэтэр медүлэһинтэрэ эрэ хаан баттааһына тахсыбытын кордорор, оттон дьылзэ солтоох нуорманы кордорор. Ол иһин солжө мээрэйдэнэһин наада.

Баярлах мээрэйднээн 5
мүнүүгтэ нивнээ көхсүн тутал
үчүгтэй, табыгастаах кириэйднээ
атагын холбуу тулгана, ара-
ран олорон сыйнаахыахтаах.
Бга тутар тагаһы кэтиэ суох-
таах. Мээрэйднэр юмнго көпсө-
тнэ, сангарыа суохтаах. Бнэр или-
нэ биридн-накитили мүнүүгтэ
буола-буола, накитэ үгстэ мээр-
эйднээхтээх. Онтон орто
көрдөөтүн билиахтааххын.

Манжэтгаах элэгт остуулга эбэтэр аттыгар тулар ололбоско хамсаабикка сытлахтаах. Манжэт кнһи сүрэгн тулааһытлан кэрдиллибигт буолуохтаах. Маны тутуспатааха, сыһыа көрдөрүөн сөп. Мээрэйдэннини сарсыарда

уонна кизээ, табахтаабыт, аһаа-
быт, ноборуускаламмыт буол-
лахха, 30 мүнүүтэ буолан баран
огорухтааххын. Көрдөрүүнү
тэтэрээккэ суруулан иһэр ордук.
Дьыһа полуватомат эбэтэр авто-
мат тонометралар табыгастаахтар.

- Хаан баяагшны үрдэвэл тунгуч эрдэтэн туугу галчлахха сөбүү?

• Кийн бэйтэ эмн испэжэ эрз, атын ньыманан эмтэнинтэн 130/85 мм рт ст кордорүүтэн

улаата нийтлэг, сагаа сабалаан эрдэнийг туһанаан сөл. Бийр саамай эгэр туһалаах ныммабы-
тынан – чөл ологу тууһуу. Маны
эми нһэр да дьон тууһуохтаахтар.
Налла нооруускаламмакка, ком-
пүүтэртэн, төлөпүөнтэн тэйэн,
сөлкө угуулан, киһи сынныаһах-
таах. Сөлгөөх аһылыгы күүтүгэ
түүртүгэ аһыахтаах. Бүтэһик аһы-
лык угууһун 2 чээс ниннэнэ буу-
түөхтээх.

Нуорматтан ыаракын ыйаа-
лыннаах дьон сууккада 500-600 г
оҕуруот аһын, 300 г фруктаны (ба-
нантан, виноградтан, нияжартан
ураһы), сыһа суох лэдэргэин,
эти, балыгы сикхтээхтэр. Бурдук
астан, минныгэстэн аккааста-
ныахтаахтар. Аһы тууһа суох
астыырга үөрэннэхтээхтэр, буспу-
тун кэнигэстэн кыратык кутуохха
сөп. Маны тэҥ сөптөөхтүк хам-
саныы, усулордунан дьарыкта-
ныы туһалаах.

Сөпкө аһым, дырыктана,
туулу кыңчата, арыттан, табак-
тан аккаастана сырыттаха, бу
ыарынан ыалдымыаха сөп.

- Эмнэ хаан анхныг
сөгүй уонна эмнэ нүүнэ туох
нүүнэлээр бааларый?

Бяраас жүтээн көрүү түмүтүнүн эбэтэр яарыы диннээригэ гыммыт, кутталы үөскэтэр диктэбинэ, туһаллиах эмэ аһыыр. Хаан багтааһынын түһүрү эмтэ яарыахха хайаан да баар буолуохтаах, холобур кинтоприл.

Ухуи кэмгэ хааннарын бат-
тааһыннара үрдүк дьон тутатына
түргэниик түһэрэр эми иһэ суох-
таахтар. Тэтторутун киһи мөл-
түөн сеп.

Дьон үксүгээр бийр эми муутуур дозатын эхнэрийг дуу эхэтэр эхий атын эми эхнэрийг дуу дэж ыйгыгаччылал. Манна икхи (сорогор үс) араастык дыйлар эми кыра эхэтэр ортоһуор дозатын эхнэр кыдыүүстээх дэж эгиллэр. Маннык эмэгини хаан багтааһынын сөптөөхтүк түһэрэргэ уонна эми үчүгэйдик аһарынарга тигэллэр.

Күнниси сымларга сууккаба бирдэ иһилээр сана препараттар табыстылар. Кийнэхэ сымнабастык дьайан, күн устата хаан баттааһынын сөптөөх нуормада туталар, умнуган дьонго да үлүгүлү биридэ иһилээр да бүтэр.

Угун юмгэ иһиллэр эмн хаа-
тыгар ER, SR, LP дүн бэллэлэх
буолаллар. Бу эмтэрин агаардаан,
илдиритэн, ыстаан иһэр табыл-
лыбат, биһрдэ ыйыстыктааххын.
Итиовик тынан иһэр кедьүүһэ
суох. Эмн сарсыарда-күнүгэ өрүү
биһр чааска иһэхтээххын. Да-
былланнаан үчүгүт да буоллабы-
на, кутултуккэ иһиктээххын.

- Ульяна Семеновна, кэлэтийнгийн ийhin махтал. Дьонго-сэргэбэ тугу баггарын этэй?

Күндү Сахам сири
оохтоокторо, билиги быраастар,
билиги чэлген дорубууҕалаах, ууһу
үйлэххэ буоларгытыгар кыһалла-
быт. Ону бу хэпээбиллин баба-
битигэр туһанын дээн ыгыра-
бын. Урдук хаан багтааһына киһи
дорубууҕатыгар ыарахан содуу
онорон сөбүн өйдөөт. Бука бары
дорубуй буолун, харыстана сыл-
дьыт!

Купецтв
Елена МАКАРИНСКАЯ.

КУЛТУУРА

Чурагчытаабы киин-
нэммит библиотеч-
най ситим үлэһиттэрэ
тиһигин быспакка
араас тэрээһиннэри
бэрт илгэриэххэйдик
ытталлар. Ол курдук,
ыам ыйын 17 күнүгэр
Бүтүн Арасыйытаабы
бибилэтиэкэ күнүн көр-
сө үтүө үтэсэ кубулуй-
бут, сылын аайы буолар
аабыны көбүлүүр,
«Үлэ» сылыгар аһамыт
«Библионочь-2023» дьэн
сэргэх дьаһал бибилэти-
экэ уорабайыгар буолан
ааста.

Манна үзлэлтгэр, кивигэ-
ни абааччылар, бу тэрээһини
сэргээччылэр бука бары мустан
аралс хабааннаах маастар
кылаастарга сылдан сайганы
билилэр-кардулар, элбэххэ
үөрэннилэр, поэтический батта-
га кыттынылар. «Библионоча»
үөрүүлээх чааһыгар улуустаагы
библиотечнай ситим дириэктэрэ
Вера Платонова эбүрдэ тыл эттэ,
эрэллээх абааччыларга истиил
номинациялары, балхстэри тут-

тартаата. Манна эдр нистэн-
нээн Айна Анемподистова
тихлит сахалыг тагастарын сэргин көрдүбүт. «Вместе с красоте
и здоровьем к быраыагы олоххо
кештэр сымдар педагогической
наука хандыдаата, доцент, СӨ
физкультуурада уонна успуорка-
туйууна, СӨ үөрөдүрүгүн туй-
гуна Светлана Гуляева салайы-
тынан туһалаах эрчиллэлтэри
огордубут, Ая Макарова-Айуу-
на квантовой психологии туһу-
нан кэспэрин интэриэһиргээн
иниэттибит. Маны таһынан Евдо-
кия Вангулин кумаабынан орон,
Проконий Екечымов туйуунан
онгохтарга, Луиза Кобельяно-
ва нейрорафикаа маастар кы-
лаастарыгар дыон тобурустаа.
ЧФКСИ үлэһиттэрэ аныгылыы
технологияны туһанан, доруу-
бука диагностиканы ыһытты-
рар дьаһал кыттылыаахтарын
болгомтодоон тапта.

Киниз буюулан күүх эхрэгтэ тахсыбыт кинизгэр быыстап-калара, ол кинизгэр косте турал-лара, араас ураты хаартыскада түбэр зоналлар тэрээһини олус дүэн кэргэттүлөр.

Наталья СИБИРЯКОВА.

«Библионочь-2023» сэргэх даяал буолла

АХТАН-САНААН

Икки улуу куорат оборонатын кыттыылааба

Ыйыл Улуу Кыайы 78 сыла. Кыайы күнү – биһиги дыяэ көргөнгө улахан Беоулталаах күн. Абабыт, эһэбит Егор Николаевич Оконешиников очотоогу уоттаах сэрингэ биһир бастакынан ыгырыллан, биһиги дыоллоох олохпут туһугар хорсундук турууластыта. Кини олон аастыт олобо биһигэ мэлдэн үтүө холо- бур буолар, кини сырдык аатыгар сүгүрүйэр, кини аатын үйэттигэр – биһиги ытык нэспит.

Абабыт Чурапчы оройу- нун Танда Бахсытыгар 1918 сыллаахха ыам ыйын 6 күнүгэр төрөөбүтэ. Кини сэттэ саастаа- бар нйэтэ өлбүтэ, олох кыра саа- быттан тулааһа буолууну, ас- танас кэмчигин, араас кыһалҕаны билэн улааппыта. 1936 сыллаахха Бөлөнүүскэй 4 кылаастаах оскуо- латын бүтэрбитэ. Оччолорго ин- нибэксэ ааһар-суруйар буолан Ка- ганович аатынан колхозка хонуу биригдэһиринин аһабыттара. Ол күнэ дойдута умайар уот-кур- ган бүрүүкээбитэ, ас- танас өссө кэмчигибиһэ. Биригдэһиринин үлэтин сыйлаан, 1941 сыл атыр- дыах ыйыгар Егор Николаевич бастаа ыгырылган хабыллан, армияга барбыта. Кини Нижне- Удлинскайга кавалерийскай чааска үөрэнэн баран 93-с стрелковай дивизия састаабыгар киирсэн, Москва оборонатыгар тийбитэ. “Ийэ дойдубут араас нургуун уолаттарын кытары ини-бин курдук санаан, ардыгар хаары, өксүнү аһылан, соробор сото- бут ортотугар дүрүн муустаах ууну кэп, дыйбардаах сарсыарда тонон-хатан, окуопа сыһаһагыгар сытан өстөөгү кыһырыт”, - дээн абабыт ахтара.

Тимир ылык биһир бодон түмүүтүлэх тымыра Юхново ыстаансыяаны фашистарын босхолоһуунга өлөр өлүү боу- раһын сыгын аан бастаан бил-

битэ, бойобуой сүрэхтэһинин онно ылбыта. Илин Сибирдээһи дивизияны генерал-майор К.М. Эрастов хамаандаһыра. Онно ыраах тымыны кыраай уола Егор Николаевич очотоогу байыаннай тэхникыкэһи састаабылаахтык үлэстэһитин, куттаһаһа суох боу- йун ыһыгытынан көрдөрбүтүн, өстөөх атаахаларын төттөрү ох- суута хорсундук сэринтэһитин иһин командование хайдабытын ылбыта. Абабыт табаарыста- рын кытта биһиргэ Ийэ дойдуну көмүскээһинигэ биһир быһаары- лаах киирсин буоларын дэһиктээх өйдүүрэ.

Ахсынны 5-6 күнүгэр өстөөххө бэйэлэрэ утары Киярини- ни садалаабыттара. Өстөөхтөр Москва аһыгар бастаан ылбыт кибиллэриггэн 170-180 км ю- рингэ төттөрү охсулубуттара. Гитлеровецтар Москваны эргийэ көтөн бэриннэрэр туһуттан сүрүн охсууларын Тулага туһаайытта- ра. Ол иһин абабыт сэринтэһэр дивизиятын Тула-туһаайыттар- тар оборонага быраһпыттара. Манна өстөөх тоһо эмэ баһыйар күүһүнэн киирэ састаабытын иһин, састааһыкы боуһууннар модуи са- нааларын кыһаан булгурулпатаһа. Бу кыргыһыттан абабыт ханас өттүгэр баһыран, госпитальга киирбитэ. 1942 сыл сэттинин 1 күнүгэр үтүөрөн 510-с стрелко- вай полка састаабыгар киирсэн,

Ладожскай куелүгүн Ленинград блокадатын босхолоһо барбыта. Москва-Ленинград тимир суол линийэтин көмүскүүр кырык- таах кыргыһы үһүгэр түбөһэр. Бу кыайы эбэтэр кыайтарыы хорук тымыра буоларын кы- ргыһы хонуутугар сылдыар саала- аһтар үчүгэйдик өйдөөбүттэрэ. Ол иһин бэйэлэрин икки ардылары- гар тийэх хаан хаалар, үрүн күн өлбөөдүйүөр дүрүн кыргыһарга тыларын бэрэллэрэ. Хас биһир- дин мизтэрэ тимир суол линийэ- тин, ыстаансыятын, дэрибизне- тин аһы үтүө хаан тохторо.

Бу сылдан, абабыт 1943 сыл олутуну 7 күнүгэр ханас атаһын сототугар баһырыт. Госпиталь- га эмтэһин үтүөрөн, 884-с стрел- ковай полкага ыһылдыбыта. Бу Ленинград аһыгар Пушкино куо- рат туһаайытынан этэ. Манна тобуктарыгар дүрүн уулаах окуо- пага сууккаһа 125 г килип, хап- пыыста уута, минн биэрэллэрэ. “Оччолорго траншея иһигэр 12- лини чаас дьуһуурустубалырбыт, ол кииптэн землянкага тахсан куурдуну, сыһыана түбөрбүт”, - дээн абабыт ахтара. Кини манна блокада 900-с күнүтүн саба- лаан, 483 түүнээх күн эһиһтээх бойобуой сорууһа толоруспуга. Ленинград блокадатынан бука- тыннаахтык босхоломуга. 1944 сыл тохсунуу 14 күнүгэр ханас окумалын миннэ окуолката тосту

тэппитэ. Кини иһинтин чөлүгэр түбөрэр туһугар кыһаллан үс тө- гүл ыраахан эһэрээһийини онго састаабыттара. Ол эрээри баһы- рыта улахан буолан, иһинтэһи мэллйибитэ.

Абабыт сэрингэ сылдан үсгэ улаханнаах баһыран, 1944 сыл атырдыах ыйыгар 2-с группалаах иһбэһит буолан кэлбитэ. Дойду- тутар кэлээт, Маленков аатынан колхозка, “Эдэр ыччат”, бойо- буой Буденнай аатынан колхоз- тарга хонуу биригдэһиринин үл- эстэһитэ. Оччолорго оройуонга саһа үөскээбит салааһа кыры- махтаах хара саһылы иһтэр фер- мага састааһыһын аһабытта- ра. Ферма биһир ийэ саһылыттан төрүүгү ыһыта оройуонга биһир бастыт үлэстэх колэктиниһин ааттаммыта. Кэлин ор кэмгэ Кы- таанах, Күндүл балыһаларыгар зааххуунан үтүө суобастаахтык үлэстэһитэ.

Бу үлэһтэһэ сылдан үтүө бо- чуотунай грамоталарынан, мах- тал суруктарынан бэлитэммитэ. Сэрин тоһоонугар бойобуой үтүөлэрин иһин абабыт Аба дой- ду сэринтин 1-кы истипэһинээх, “Албан аат” 3-с истипэһинээх уорданныарынан, Москва уонна Ленинград оборонатын иһин мэтээллэринин уо.д.а. элбэх бойо- буой мэтээллэринин бэлитэм- митэ. Икки тогулэһи ыһырыл- лан, сэринтэһит сирингэр сыл- дыан кэлбитэ. 1975 сыллаахха ыам ыйыгар Москва куоракка хотугу- луу-арбааһы фронт боуһуттары кэрсүһүлэригэр кыттыбыта. Бу фронт Москваны көмүскээһингэ сүрүн оруулааһын Сэбиэскэй Сойуус Геройа, маршал П.Ф. Ба- тискай көрсүһүүгэ онорбут даһы- лаатыгар бэлитэһитэ. Онно Чурапчы оройуонуттан барбыт

10-ча киһилээх дэлэһэһийин Г.Д. Ефимов салаһан иһтэ сал- дымыта. Кырдыаһа боуһуттар Ленинград куоракка тийэ сыл- дыбыттара. Абабыт 1992 сыл сэттинин 2 күнүгэр өлбүтэ. Кини биһиги олохпут көтүл, дыол- лоох буоларыгар кыа хаанын тоһон туран охсуспуга, эңкэлэ суох үлэһтэһа-хамсаан аастыта ту- гунан да сыһаламмат үтүө холо- бурунан буолар.

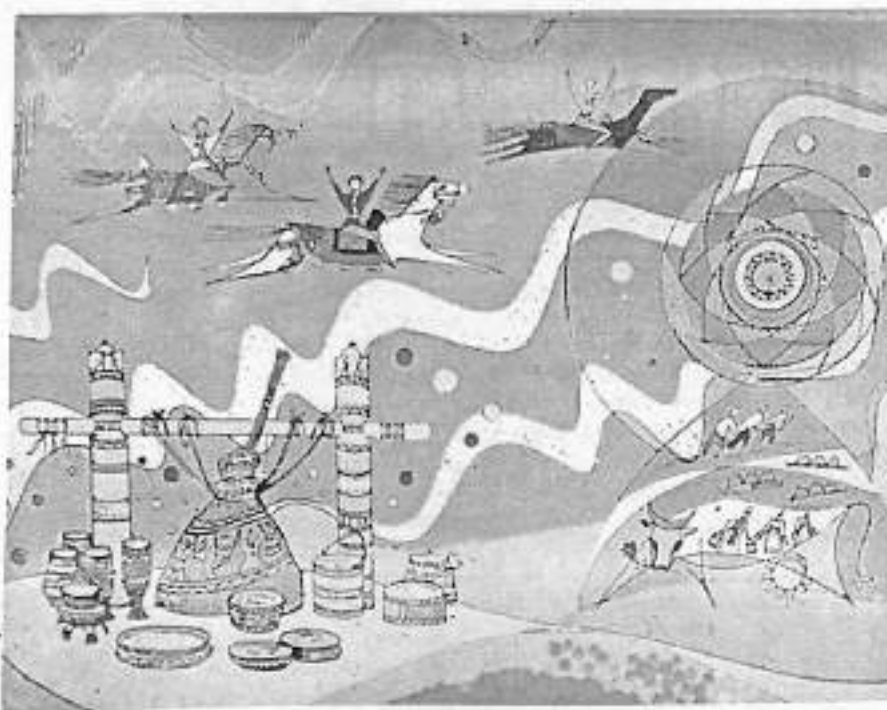
Аһа туһуунан иһирэх аһы- бар кини тапталлаах көргөһүн, биһиги күн күбэй ийэһитин эмнэ кылгастык аһтан аһар тоһоос- тоох. Ийэ Вера Ильинична 1917-с. от ыйын 1 күнүгэр Кытаа- нах нэһилээһигэр Танда Бахсы дэһи сиргэ төрөөбүтэ. Кини – Чурапчы көһөрүлүүтүн кыттыылааһа Бу- дунг оройуонугар көһүүгэ тийһин, балыксыттар биригдэһирингэр киирсэн, эр дьону кытта тэһгэ үлэстэһитэ. Тонон, аһыктаан, нэһилээ тыһынаах хаалан, 1946-с. дойдутугар эргиллбитэ. Кэлин баран өр сыһаларга колхозка ыһыһыксытынан үлэстэһитэ. Кэлин дэрибизнеһэ көһөн тахсан окуолаһа муоста сууһаһчынан, балыһаһа санитарканан үлэстэ- битэ. Үлэстэһит тэригтэһиттэн Махтал суруктарынан, грамо- таларынан бэлитэммитэ. 1992 сыллаахха ыһаһаһык малдын олохтон туорааһыта. Тыһыл, үлэ бэтэрээһэ этэ.

Күһү дьоммут, төрөппүттэр- бит олохторун оһолоро, сэттингэ, хос сэттингэ чистээхтык сал- тыһылар.

Кыһа Александр Оконешикова, Чурапчы нэһилээһин олохтооһо.

КЭРЭ ЭЙГЭТЭ

РФ худуоһунньук- тарын Сойуһун чилиһнэ, СӨ Искус- ствотын үтүөлээх дийэтэлэ, саха бил- лилээх худуоһун- ньуга Александра Самсоновна Бочка- рева-Иннокентьева – Сууралдыма Куо живопись уонна ли- тература алтыһыла- рын түмүгэр таһыл- лыбыт “Саха уран хараһа” дэһи сэдэх кинигэтин сүрэхтэ- нитин көрбүт-исти- бит эрэ барыта аһын- на, дуоһуйда.

Сууралдыма хатыламат үлэлэрин үйэтитэллэр

Бу Александра Самсоновна холустаһа түбэрбит ойууларын өрөспүүбүлүкэ араас муһу- гуттан айар куттаахтар хоһоон, айымныы тыһан үһүс тыһы- наан көтүһүт кинигэлэрэ буолар. Того “үһүс тыһыннаһа” дийһин? Александра Самсоновна онортоо- бут холусталара дьонно-норуо- ка таһан, норуот маастардарын кыһыктык тигиттинэн, оһуруо- нан тийһилэн, кустук уон араас өтүһүн толбоннуга оонньоон, ик- кэс тыһыһаһыта.

Норуот маастардара Алексан- дра Самсоновна уруһуйдарын сөбүлэһэн, таһас кырадаһыһарын аттаран кыһыктык тигиттинэн элбэх кини холоһон, көрүөхтэн кэро паннолары онортообуттара. Ол курдук, Алаһар нэһилээһин Ев- докия Сорокумова салаһаһы- лаах “Эйгэ” эбэлэр түмүүлэрэ Чурапчы кинигэтин форсаһыгар баар уруһуй кыһыктык сиктээх панно тыһан тикпиттэрэ.

Мындааһаһы кинигэтин тас хаһын хартыһыһаһын Мындааһа-

һыттан Светлана Афанасьевна Дьячковская салаһаһыһаһа “Дьардаа” түмүү, Е.П. Иннокен- тьева, Л.Н. Игнатова, Н.С. Сив- цева, Т.И. Павлова, А.Ю. Дьяч- ковская кыһыктык сиктээх панно онорон үөрбүттэрэ-көпүттэрэ.

Дьэ, ити курдук, биһиргэ биһир кэро оноруктары, Алексан- дра Самсоновна хартыһыһаһын иккэс тыһыһаһын, дьон-норуот дьүүлүгэр таһаарыһаһын сыр- дата састаһым. Бу көстөр улахан үлэһи панноһыһаһын СӨ норуотун

уус-уран оноруктары маастара Мария Егорова-Большакова онор- бута.

Өссө биһир иккэс тыһыһаһын киллэһиһит кинигэһи Александр Самсоновна биһиргэ төрөөбүт балта Светлана Самсоновна Си- дорова буолар. Кини онортообут үлэлэрэ: 55x83 кээмэйдээх “Олох онкула”, “Аан алаһыһын” – 58x79, “Тус Хоту” 133x149 хартыһыһа- ры иккэс тыһыһаһын, таһас кыра- даһыһаһыһын кыһыктык тигит- тин көрбүт эрэ барыта сэттээр үлэлэрин онорбута. Светлана Самсоновна иһингэ эро муһу- дамматаһа, аһы биһир улахан үлэ- тин оһуруонан онорон көрөргө эдэһийиттэн көтүл ыһан, мээһи кини ыһан үлэстэһит үлэһин садалаан барбыта. Бу бытархай оһуруо онгун-дьуһунун дьүүр- лээһин, тийһи сыратыһа-сылбатын ылбыһын да иһин, Света ыһы- быһын олох тийэһэр тирдэһитэ. Дьэ, ол курдук, 125x184 кээмэй- дээх “Аһыс” биһир улахан үлэһи – панноһу чешскэй оһуруонан тийһи бүтэрбитэ. Эдэһийин хар- тыһыһаһын оһуруонан иккэс тыһыһаһыһаһын аһыһыта, үөрбүтэ. Үөрүүтүн үлэстэһи, дойдутугар Мырылаһа киирэн, бу улахан кээмэйдээх, ыһаһан ыһаһыһаһын үлэһи сүрэхтэһитэ. Бу панноһу көрбүт эрэ барыта сөһүтэ, сэттэрбитэ. Светаһа мах- таммыттара, алгыстарын тир- дибиттэрэ.

Александра Самсонов- на уруһуйлааһыт холусталара ити курдук дьонго – норуоһа сөһүмэр үлэ буолан, иккэс, үһүс тыһыһаһын, живоһиһы, приклад- ной искусствоһы, литератураны хаһан туһан, үйэлэргэ сүһпэт,

кэлэр кинигэһи ыһаһыһаһыгар үтүөһи бэлэх буолла.

Клара – УУС КЫҺА, Чурапчы.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Наблюдательный совет АЛРОСА рассмотрит кандидатуру Павла Маринычева на должность Генерального директора-Председателя правления компании

В связи с планирующимся уходом с данной позиции Сергея Иванова кандидатура Павла Маринычева будет в ближайшее время вынесена на решение Набсовета компании в целях сохранения преемственности реализации стратегии и долгосрочной программы развития АЛРОСА, удержания и дальнейшего обеспечения ее устойчивого положения на мировом алмазно-бриллиантовом рынке в нынешних геополитических условиях, эффективного продолжения начатых трансформационных процессов и ключевых перспективных проектов, сообщает пресс-служба компании.

Сергей Иванов возглавляет АЛРОСА с марта 2017 года. Под его руководством в результате тотальной реорганизации системы продаж и сбытового блока, изменений в системе закупок и финансовой политике, укрепления и развития управленческой команды, мер по обеспечению прозрачности и устойчивости к внешним рискам, сбалансированной политики корпоративного управления и полномасштабной автоматизации за прошедший период компания достигла рекордных в своей истории объемов добычи и продаж, существенно повысила производительность труда и эффективность внутренних процессов.

За прошедший период объем дивидендов, налоговых и прочих отчислений государству превысил 653,4 млрд рублей. При этом объем дивидендов акционерам АЛРОСА за 2017-2022 годы вырос в 6,5 раз по сравнению с аналогичным предыдущим периодом, а общий объем налоговых и прочих обязательных отчислений в бюджеты федерального и регионального уровня - на треть. Объем инвестиционной программы за этот период превысил 161,2 млрд рублей. Компания поставила на баланс 142,6 млн карат алмазов, направив на геологоразведку 52,4 млрд рублей: объем разведанных месторождений сегодня обеспечивает возможность функционирования российской алмазодобывающей отрасли на период более 30 лет. Чистый долг компании сокращен со 112 млрд рублей на начало 2017 г. до близких к нулю значений на сегодняшний

день. Компания стартовала более 100 крупных перспективных проектов, включая стратегию трансформации и цифровизации производства, централизацию операционных функций, развитие проектов в Африке, реализацию нескольких сотен непрофильных активов, реорганизацию энергетического блока, ограниченного комплекса и развитие собственного ювелирного бизнеса. АЛРОСА в 4 раза нарастила ежегодные инвестиции в IT-инфраструктуру, почти втрое увеличила бюджет на обучение персонала и создала Корпоративный университет, который ежегодно обучает более 20 тысяч сотрудников. Эти и многие другие результаты были достигнуты в условиях произошедшего в 2018-2019 гг. отраслевого кризиса алмазно-бриллиантовой отрасли, общемирового кризиса 2020 г., вызванного распространением коронавирусной инфекции, и санкционных ограничений 2022 года, что стало возможным благодаря последовательной стратегии повышения устойчивости компании к рискам и кризисным явлениям.

АЛРОСА также существенно укрепила свои позиции как бюджетотобразующая корпорация и крупнейший работодатель в основном регионе ведения производственной деятельности компании - Якутии. Общий объем отчислений республике в виде дивидендов и налогов вырос за период 2017-2022 гг. на 73% относительно предыдущего аналогичного периода. С 2018 года на предприятии Группы трудоустроено более 12 тысяч жителей РС(Я).

За это время социальные расходы компании составили 65,6 млрд рублей, в том числе на территории Якутии профинансированы десятки объектов социального значения, включая строительство и ремонт школ, реабилитационных центров, жилых домов, больниц, аэропортов, дорог и др. В рамках новой стратегии работы с персоналом реализован широкий комплекс изменений системы мотивации, компенсационных льгот и корпоративных гарантий, рост средней зарплаты по группе составил почти 40%. По итогам опросов коллектива, уровень лояльности сотрудников к АЛРОСА как к работодателю превышает сегодня среднеотраслевые показатели, более 90% работников нацелены работать «максимально хорошо» и более 70% - гордятся работой в компании и планируют работать в ней продолжительное время.

При смене руководства критически важно сохранить все достигнутые результаты и эффекты от принятых на протяжении шести лет стратегических решений, продолжить реализацию курса на повышение адаптивности к меняющемуся глобальному рынку и укрепление конкурентных позиций, а также эффективный диалог по социально-значимым вопросам с руководством Республики Саха (Якутия). В этой связи решение о назначении Маринычева П.А. на должность Генерального директора в наилучшей степени отвечает стоящим перед компанией вызовам, учитывая его большой опыт работы в области производства и профессиональные знания специфики горнодобывающей отрасли, исключительную личную эффективность и высокий управленческий потенциал.

Павел Маринычев с 2016 года возглавляет один из ключевых производственных активов Группы АЛРОСА - дочернюю компанию «Алмазы Анабара». Ранее занимал должность Первого заместителя Председателя Правительства Республики Саха (Якутия), на которой более шести лет курировал вопросы геологии, недропользования, промышленности, жилищно-коммунального хозяйства, энергетики и строительства. С 2014 года входит в Кадровый резерв Президента РФ (резерв управленческих кадров, находящихся под патронажем Президента Российской Федерации), состоит в Резерве управленческих кадров Республики Саха (Якутия) и в Кадровом резерве для замещения ключевых позиций высшего звена АЛРОСА.

Сергей Иванов продолжит

работу в Наблюдательном совете АЛРОСА, будет консультировать акционеров и менеджмент по актуальным вопросам стратегии развития Компании.

Министр финансов Российской Федерации, председатель Наблюдательного совета АЛРОСА Антон Силуанов: «За последние несколько лет компания смогла полномасштабно перестроиться, реструктурировать все критически важные направления деятельности, включая сбыт, закупки, добычу, финансы. Результат - рекордные за всю историю «АЛРОСА» объемы добычи, продаж и дивидендов. В компании сформирована одна из лучших на рынке управленческих команд, запустившая больше сотни проектов для обеспечения устойчивости и прозрачности работы АЛРОСА на годы вперед. Теперь самое важное: обеспечить преемственность в реализации стратегии и сохранить достигнутое в новых геополитических реалиях. Директивы правительства России по вопросу освобождения с должности Генерального Директора - Председателя Правления Иванова С.С. и избранию на позицию главы компании Маринычева П.А. получены, заседание Набсовета состоится в ближайшее время».

Глава Республики Саха (Якутия) Алексей Николаев: «Я очень благодарен Сергею Иванову: за прошедшие шесть лет АЛРОСА сделала гигантский шаг в развитии и качественной трансформации как лидер мировой алмазодобычи, сформировала прочный задел на многие годы вперед, стала финансово прозрачной для акционеров и, как системообразующая для Якутии компания, всегда вела эффективный диалог по вопросам социального взаимодействия. Сегодня на позиции нового Генерального директора компании необходим управленец с соответствующим опытом работы в производстве, знанием непростой специфики компании и глубоким пониманием тех процессов, которые были в ней запущены в последние годы. Я знаю Павла Маринычева много лет и по его работе в Правительстве Якутии, и по взаимодействию с ним на должности руководителя «Алмазов Анабара». Поэтому рекомендую его как высокопрофессионального, продвинутого, активного руководителя и глубоко порядочного человека, всегда неравнодушного к нуждам людей и вопросам развития нашей республики».

Генеральный директор АЛРОСА Сергей Иванов: «Менеджмент компании, включая высшее руко-

Маринычев Павел Алексеевич.
Трудовая деятельность

В 2000 г. окончил Новосибирскую академию экономики и управления по специальности «Финансы и кредит», в 2008 г. - Институт нефтегазового бизнеса по специальности «Менеджер нефтегазового бизнеса».

В 2000 г. - ведущий специалист Управления экономики Министерства топливной промышленности и энергетики Республики Саха (Якутия).

В 2001 г. - ведущий специалист отдела регулирования тарифов по электрической энергии Государственного комитета по ценовой политике - Региональной энергетической комиссии Республики Саха (Якутия).

В 2002 г. - главный специалист отдела регулирования тарифов по тепловой энергии и газу Региональной энергетической комиссии Республики Саха (Якутия).

В 2002-2004 гг. - начальник отдела цен на топливные ресурсы и транспортные услуги Государственного комитета по ценовой политике - Региональной энергетической комиссии Республики Саха (Якутия).

В 2004-2005 гг. - заместитель председателя Государственного комитета по ценовой политике - Региональной энергетической комиссии Республики Саха (Якутия).

В 2005-2010 гг. - заместитель генерального директора, первый заместитель генерального директора ОАО «Сахатранснефтегаз».

В 2010-2016 годы - первый заместитель Председателя Правительства Республики Саха (Якутия).

С 2016 года - Генеральный директор АО «Алмазы Анабара», дочерней компании АК «АЛРОСА» (ПАО).

Родился 25 октября 1978 года в Якутске. Женат, воспитывает двух дочерей.

Водство, руководителей всех ключевых функций и активов Группы целиком и полностью поддерживает рекомендацию по назначению на должность Генерального директора П.А. Маринычева. Павел Алексеевич один из самых результативных и перспективных менеджеров компании, пользуется безусловным авторитетом в коллективе и неоднократно подтверждал свою эффективность, в том числе в кризисных ситуациях. Его назначение позволит компании продолжить развиваться в соответствии с актуальной стратегией Группы, не останавливаться в реализации принятых планов и избежать рисков переходного этапа при смене руководства».

Алексей РУДЫХ.

Об АЛРОСА

АЛРОСА — крупнейшая алмазодобывающая компания, мировой лидер по объему добычи и объему разведанных запасов алмазов. Единственная в мире компания, которая охватывает все звенья алмазно-бриллиантового производства — от геологоразведки до создания бриллиантов и ювелирных украшений с ними.

Основные добывающие активы АЛРОСА расположены в Республике Саха (Якутия) и Архангельской области, где разрабатывается около 20 месторождений алмазов. Группа занимает 27% мирового и около 90% российского рынка алмазодобычи. По итогам 2022 года объем добычи составил 35,5 млн карат алмазов (+10%). Запасы — свыше 1 млрд карат алмазов. Численность работников — более 30 тыс. человек.

АЛРОСА — публичная компания. В свободном обращении находятся 34% акций (листинг на Московской бирже), на долю Российской Федерации, Республики Саха (Якутия) и муниципальных образований Республики Саха (Якутия) приходится 66% акций. В апреле 2022 г. кредитное агентство «Эксперт РА» подтвердило рейтинг АЛРОСА на уровне ruAAA (прогноз — стабильный), что является максимально возможным уровнем по национальной шкале.

СЫННЯЛАННА

Ийимит-хапгыт, хатыныр					Туһалаабы онорбожо арз кураанабы куолулаа, кыһыл тылгынан												
Мэхэй-дэһима, ... суолун кэһимэ		Ыксаата, ыгыһыйда, ... кэхсө кыараата	Киии эмэ абааһы хөр, бил-лэрбөккэ өстүй	 Муора ортотугар көмүс кытыйа уста сылдыар үһү.				Билинни кэмнээби, ... (үйэ)		«Амма үрүдүн таптыыр абээт сүрүбүмө»		Былыргы норуот сазана, кэлсээнэ					
								Туонна мөлүйүөн гыммыт биирэ									
Былыр-былыргыттан, ... сабаттан		Ай-ылбаттан айдарыт-тыптан, ... иһиттэн						Аанна аһаабат, ... аһы-лыктаах		Сатар-хайдик тыаһаа, ... гын		5+1					
	Токуйбат, ... буолбут (илии, ата туһ.)		Кийиккэ куус киллэрэр улахан инчимтэлээх аһылык, сүмэ		... буруо		... хата кийи	Бэргээтэ, ... турда (Ыарыы туһ.)									
			Сүөгэй үүт ...			Бэргээдэ-таник, ... аллара турут				... тыл					Уун-утары, ... айаһар		
	Бүччүм, чуумпу		Үнүрүүн				Үрүт ас	«Саха ...» (бастагы сурунаал, 1912 с.)									
						Борук-сорул, ... дьуөл				... гына сабылын (аан)		Инсэ кэ-бистэрбит, туох да ... толлот буолбут					
	«Сүрэхтин долгутан ... тыаһыар»		Туман-наах, түптэлэс, аам-тым-ныы				Улаханник кыһырбыт, иһигэр ... муостаах хирбит					Итийэн, сыпыйан кэл		Иһилиринэн салта ...			
Болбойбат, кулгаабын уһулуан						Ыарыһы үгүөрдэр сириэ-стибэ			Сир дөйдүү элбэктик хэрий, аан дөйдүү ...								

«Сканворд: тыттан тыдла таһаарых, тааһа сонньуох» Зоя Васильева киинэтииттэн ыһалына.

Хайяат 14-с №-гэр тахсыбыг сканворд эппигэтэ: Турууру: нымса, мырсыал, бавса, арам, түн, бэлхиттаах, ыар, да, элнэ, эрднэтэ, абакка, ас, күнэт, итгэр, эгсэр, сыал, ыста, тэлэ, ил, ир, эт. **Сытылары:** чаннмьк, билаат, кыныыдай, саас, эмэн, ыбра, сыыр, аал, сийдэ, тангас, ыл, эт, эппиг, кыгыс, нһэ, тис, аарка, тингэлэ, этэ, алаар, тэтэрэр.

ЫАМ ЫЙЫН 18 КҮНЭ – ААН ДОЙДУТААБЫ МУСУОЙ КҮНЭ

Үлэбит, ситиһиилэрбит, соруктарбыт

ра сындыабыт.

Муус устар 3,4,5 күнэригэр Чурапчыга өрөспүүбүлүкэтээри култуура, искусство уонна литература күнүрү ытыллыһа. Ойон сибээстэн, Ем.Ярославкай аатынан Дьоккуускай түмэлэ кэлэн үлэлээтэ. Былытаткалар, маастар-кылмаастар, сэмийнээрдэр, экскурсиялар былааннаһан ытыллыһаһалар.

“Саргыны салайсыбыт үтө дьоммут” бырайыакпыт салдарар, С.А.Новгородов, И.Н.Винокуров олохторун кэпсиир видеоролик-тар оҥоһуллубуттара. Уонна араас тургутук оонньуулары бэлэмнээн бу бырайыакпытын таркатабыт.

«Чурапчиг — үлс үөнүгэр» бырайлаактыгын салбаан, бэстибээл илгитини нэхилэктэрини куон-курус биллэрбиһигит. Аҕа дойду Улуу сэриигин үйэтигигэ Ленинград блокадагыгар, Сталинград кыргыһытыгар, Иалынь күөлгэ кыттыбыт Чурапчы буйууннарын туһуан социальнай ситимнэригэ сырдатыбыт. «Өлүүнү кыйабыттар, олоху уһансыбыттар» дүөн Аҕа дойду Улуу сэриигин кыттылаахтара Семен Дмитриевич Флегонтов, Павел Титович Пинигин, Петр Терентьевич Карсанцев, Николай Николаевич Филиппов үбүлүүдээх сыктарылан, номох буюлбут олохторун сырдатар быһыстапка түрдэ.

Бийыл нийлээгтэй 375
сылһан итээн мусуойбут тэ-
риллбитэ 75 сылһан үтүс үлэни
былааннаан олорбут. Барытын
мусуойга күүтэбит, ютуб уонна
телеграмм ханалларбытыгар
сүрүтүг, сонуннар барыта оино
сырдатылаллар.

Василена МОХНАЧЕВСКАЯ,
А.А. Саввин дъщеря усту-
руйла уюна этнография мусу-
луйн экскурсовода.

дизн өрөспүүбүлүктэстэби хабааннах форум буолла. «Үтүө санаа үрдүккэ сирдипэр» дигэн Агафья Семеновна Птицынаҕа аналлаах быыстапка, Көһөрүллүү мусу-йугар Григорий Григорьевич Турнтаев көһөрүллүүнү үйэтипит хаартыскаларынан быыс-тапката турда, нэһиликтэрини «Көһөрүллүү – бибиги нэһилиэк-питигэр» дигэн видеороликтары устан бэстибээл иһтигэр үйэти-тиннилэр. «Тончарное ремесло у якутов» дигэн А.А.Саввин мо-нографиятынан кинигэ табыста.

2022 сылга муниципальнай мусуойдары техникческэй өттүнэн хаччыллыгыга эргэгийэн бүдүүтүтүн субсидияба 1 мол. 250 тын. харчыны, кэмгэр септөөх үлэни ыттан ылымбыт.

“Далбар Хотун” Акулина Ильинична Ноговицынада, «Кинийн үлз хатарбыга» Михаил Семенович Толстоуховка, «Саха Маресьева» Степан Кузьмич Макаровка аналдаах быйстапкалар турбутгара. “Үс атахтаах чороон” Гаврил Васильевич Егоров – Чороон Хабырьыл, “Хаар, комус кыларпада” Владимир Владимирович Драматэв тус быйстапкалара тэриллибтэ.

Мусуойдарбытыгар дойду араас муунуктарыттан ыалдьытар сырыттылар. Ол түмүгэр биллиэх блогер Олесь Петровичтүбү ханналыгар, яндекс дзен платформага сырдатта.

2023 снл олус чабылхайдык сабалання. Мусуойбт тэрилл-битэ 75 сылынан #мусуойустуоруйата дтэн рубриканын түмэбт устуоруйатын кэрчик кэмноринэн үөрэттн, видеолары отгорон таһаа-

бэлэмнээн, Дьокуускайга Ем. Ярославскай аатынан түмэлтэ "Сохраняя традиции, продолжаем наследие" диэн улуус бары устуоруйатын хабар улахан быыстапканы түсүрбүлүт.

2021 с. муус устарга «Чурапчы – гражданский сэргии кэмнэригэр» дьон саҥа экспозициябыт турбута. Экспозиция үөрүүлөөх аһылыһыттар Дьоккуускай куораттан РФ Коммунистическай партия Саха сиригэрээбэ кэмнэтиин бастакы сэкирэтээрэ Виктор Николаевич Губарев кыттыһыны ылбыта.

Ити сэл мусуойбутун төрүт-тээбит Андрей Андреевич Саввин төрөөбүтэ 125 сылыгар анатлаах арваас дьаһаллар ыгытлыбытта-ра: кини үлэтин информационнай ситимигэ хас да хайсханан сырдаппытыт, уопсайа 8 видеоролик оҥоһуллубута, төрөөбүт алааһыгар Бэттиэмэлээххэ бэлэ-ни туруорбулут, өрөспүүбүлүкэ галымнаах балай да кээн геогра-фиялаах «А.А.Саввин олохун, үлэтигэр» дьээн ааттаах төгүрүк остуолу ZOOM кэмпирюһуный көмөтүнөн тэрийэн ыалпытыт.

үлэлзэбйт олонхохут-суруйаачигч
Михаил Федосеевич Догордуу-
рапка, бишлүүлх космофизик
Дмитрий Данилович Красильни-
ковка, Аба дайду сэригтэн хыт-
тылаалаа Алексей Дмитриевич
Кертузовка аналлаах быыстала-
лар, ахтыгч кигэлээр буолбуттара.

2022 сэл сабаланыгта Саха АССР торуттэмнэгтэ 100 сыллаах үбүлүөйүн көрсө, "Аллаах Үүн" куруусчуттарыгар анаммыт сага экспозиция түрбүтэ.

«Саргыны салысыбыт үтүө дьоммут» дьон бэрэйиакпы- тынан сахалартан бастакы буол- бут чурапчыларга аналлаах быы- стапчалары: туруорбулбут, үгүс устуоруяны сырдатар видео- ролликутары онторон социальнай ситимминэн тардатабыт. Холобур, «Чурапчы – үлэ үөһүгэр», «Со- моҕолоһуу күнэ» онтон да үгүс диринг ис холоонноох видеоро- лликтарбытын ютуб ханаалга элбэх күнн көрбүт, сөбүлээбит этэ.

Көһөрүллүү 80 сылын көрсө
Хатылытаабы Көһөрүллүү мусо-
йа оромүөнүнүн, экспозициялара
сагардылыннылар. «Умтуллубат

Быйыл А.А.Саввин аатынан Чурапчытаабы устуоруйа уонна этнография түмэлэ тэриллибитэ 75 сыла. Билигин тэрилтэбитигэр, Хатылытаабы филиалы киллэрэн туран, барыта 12 киһи үлэлиир. 2011 сылтан Мусуой дириэктэринэн Юрий Семенович Толстоухов аһаммыта.

Күннiки сýлларга тóх үлэ
ыттылыбыгын, ситийишпрóйт
туһунан кылгастык сырдагым.
2020 сыллаахха, Кыайы 75
сылһан түмэлбитигэр Аҕа дой-
ду сэринтин көпснир экспозици-
яны сагардыбыппыт, сэрин кыт-
тылаахтарыгар аналлаах араас
видеороликтары, истээндэлэри
оҕордубут. Дойду Бэрэсидьиэнин
граһыгар тиксэн, интерактивнай
остуол, тэлэбинсэр ылымпы-
ппыт. 2020 сыл бүтүүтэ, Автоно-
мия тархтэммитэ 100 сылыгар

